

ZALAVÁR-VÁRSZIGET: TELEPÜLÉSFELTÁRÁS (NKA 207134/00283)

Zalavár-Vársziget, a 9. századi Mosaburg, az európai és a magyar kultúrtörténet kiemelkedő jelentőségű helyszíne. A Karoling Birodalom legkeletibb grófságának a székhelye, 840 és 907 között a Dunántúl világi és egyházi központja. A 870-es évek közepétől az utolsó Karoling császár, Arnulf egyik székhelye. Mosaburg a magyar honfoglalás előtti keresztény térítésnek is a központja, ahol 870-ig három templom, környékén pedig további 30 templom épül meg. A 870-es években Mosaburg több éven át a Metód vezette pannóniai érsekség székhelye. Metód és testvére Cirill mosaburgi működésének régészeti bizonyítéka több, Cirill által feltalált glagolica betűs felirat töredék. Zalaváron kívül hasonló korú emlék nincs Európában.

A honfoglalást követően elenyészni látszó központot Szent István állam- és egyházszerező tevékenysége keltette életre. 1019-ben István egyik első alapítása volt a zalavári Szent Adorján templom és bencés monostor. Az alapítás helyszíne a 9. századi előzmények ismeretére és tisztelésére utal. A monostor szomszédságában épült ki a magyar királyság egyik legkorábbi megyeszékhelye. A település – egyben a korszak – történetének részletes rekonstrukciója a régészeti kutatások révén vált lehetségessé.

*

Az ún. Arnulf palotája feltárása 2015-ben befejeződött. 2016–2017-ben a kutatás hangsúlya a palota környezetére helyeződött át.

A palotát körzetét dél mély alapárokba állított palánkfal határolta. Feltárása során körülhatároltuk és részben kibontottuk az ennek két oldalán fekvő Karoling-kori, 10. századi (illetve azokat felülrétegző Árpád-kori) objektumokat és temetkezéseket is. A palotától északnyugatra – a palota használatának idején – nagyméretű, habarccsal kötött kövekkel körbeékelte faoszlopokon álló földfelszíni épületet emeltek. Ugyanitt korábban – Priwina megtelepedésének korában (Kr. u. 840 körül) – egy másik, ugyancsak faoszlopos épület állt. Pusztulási rétegébe egy, a század vége felé működő ötvösműhely hulladéka keveredett: a leletek között öntőminta, bronz-töredékek, aranyhuzal, öntőtégely-maradványait találtuk. A maradványokat rejtő, 2014-ben nyitott hosszú szelvény-sor feltárását 2017-ben sikerült befejezni.

A területen folyó kutatásnak nem kevésbé fontos eleme az Árpád-kori hagyaték felderítése és értelmezése. A feltárás során megtaláltuk az Árpád-kori Szent Adorján bencés monostort körítő 11. század végén emelt fal északnyugati szakaszát, amelynek az alapozását, számos 5–10 cm átmérőjű, kerek cölöppel „erősítették” meg. Az egyik cölöplyukból II. Albert osztrák herceg (1330-1358) ezüst denárja került napvilágra. A körítőfalon belül, az egykori monostortemplom nyugati fala előtti területen egy többretegű, késő Árpád-kori temetőrészt hasonló technikával alapozott osztófalak határoltak.

Az ispánsági központ újabb, 2016-ban napvilágra került eleme egy cölöpépítmény részlete. Összefüggéseit a további kutatásnak kell tisztáznia. A közelében feltárt objektumból gazdag késő Árpád-kori leletanyagot bontottunk ki.

2016-17-ben hosszú szakaszon sikerült meghatározni a középkori épületegyüttes magvát elpusztító bányagödör („homokgödör”) szélét.

A két esztendő gazdag leletanyagából is kiemelkednek a palota területén talált aranyfestésű kék pohár töredékei; egy szalagfonat-díszes agancsfaragvány, ami egy több darabból összeállított, nagyobb tégely egyik eleme (7/16. objektum); és egy ugyancsak szalagfonat-díszű, márványkeménységű mészkőfaragvány (2/17. objektum). Utóbbi egyes részei körplasztikaszerűen megfaragottak, azaz több helyen is teljesen áttört művű faragvány részét alkotta.

Az ásatás idején figyelemmel kísértük a szomszédos erdő területén folyó tisztítási munkálatokat. A terület bejárása során a korábbi feltárások (1952–55, 1963–66) árkait és meddőhányóit jól azonosítani lehetett, az egykori VS14-ben feltárt kút keretének kövei a felszínen láthatók. A megfigyelt jelenségek segíthetik és meghatározhatják ezen a területen a további kutatás menetét is.

Fonatdíszes kőfaragvány, 9. század

A monostor-körítőfal cölöpös alapozásának feltárása